

pai dallamokat, dallam-formákat, stílusokat, hangsorokat, hogy gazdagítsa a jövőt. A századvég kuruc költészetében például feltűnően jelentkezik a frig egyházi hangneme és zárlat. A XVII. század énekelt dallamainak sora az 1704-ik évvel zárul. Bizonyos okok miatt ebből az évből még van besorolt dallam. Ekkor áll Rákóczi csillaga legmagasabban...

Amikor néhány száz példányban megjelenik egy ilyen ragyogó, tanulságos gyűjtemény, elgondolkozik az ember. Vajon hány falusi énekmester, lelkész, tanító kezébe juthat el a 740 oldalas könyv? Legalább egy-két példányt kellene faluról falura küldeni, betekintésre. Nézzenek bele, okuljanak belőle, talán ráismernek mai élő népénekeinkre, sőt táncdallamokra is, mert ha jó a dallam — ha egyszer meghódította a szíveket —, meglepően tartósan köztünk marad. Nemcsak összeköt bennünket a múlttal, az ósokkal, a tájjal, hanem frissítheti, színezheti még a mai életünket is.

SZÍJ REZSŐ

A VOLT PÁPAI „KOLLÉGIUM”

Erdélyben a nagyenyedi ősi magyar kollégium alapításának 350 éves évfordulóját országos méretekben ünnepelték meg. Nálunk a Sárospataki Öregdiákok emlékeztek meg az enyedi kollégiumról. — 1971. június 26-27-én a pápai öregdiákok kétnapos országos nagytalálkozót rendeztek Pápán, volt főiskolájuk alapításának 440. évfordulója alkalmából. Ebből kiindulva Pápa városa jubileumi évet rendezett, amelynek számos eseménye kapcsolódott a Főiskola történetéhez. 1972. június 18-án, a záróünnepségen Gosztonyi János miszterheiyettes bejelentette, hogy a jelenlegi Petőfi-gimnázium jogutódja a volt pápai kollégiumnak, az iskola pedig köteles ápolni annak értékálló hagyományait.

A pápai Főiskolát, régies elnevezéssel: kollégiumot 1531-ben alapították, bár erre nézve korábbi adatokkal is rendelkezünk. Hogy mindhárom nagy nevű és történelmi jelentőségű kollégium — a pápai, sárospataki és debreceni közül ez a legősibb alapítású, ezt soha senki kétségbe nem vonta, pedig lett volna rá mód elégszer. De ez tulajdonképpen nem is lényeges, mert hiszen egy iskola értéke nem évszázadokkal mérendő, hanem a falai között folyt munkával, a belőle kikerülő emberanyaggal, amennyiben annak szellemi, jellembeli színvonala az iskola érdeme is.

A pápai kollégium története élesen különbözik minden más hazai főiskola történetétől. Földrajzi helyzete határozta meg a sorsát. A Dunántúlnak tekintélyes része török uralom alá került, nem sokkal Buda elfoglalása után, bár a török már 1529-ben is és 1533-ban is igen súlyos veszteségeket okozott a közép-kelet-dunántúli magyarságnak, ami káros következményeit érezte az iskolát fenntartó Pápa városával is. A megmaradt részeket Pázmány 1630-ra áttérítette a református főurakat, sőt a luteránusokat is, aminek következtében Nyugat-Dunántúl fokozatosan németté vált, jelentős területeket vendekkel és németekkel telepítettek be.

1626-tól kezdve 1782-ig a pápai kollégium az ellenreformációs időkben és Eécs torkában mint törekény hajó tartotta fenn magát úgy, ahogy főúri és köznemesi támogatóktól teljesen megfosztva, magát fönn tarthatta. Hisz még a magyar élet reneszánszát jelentő 1867-1944-ig terjedő korszakban is mindössze 200 ezer lelket számláló egyházkerület alkotta fenntartása alapját, összesen sem több, legföljebb 50-60 ezer család, s természetesen számbajöhető anyagi források (földbirtok) nélkül. Nem részletezhetjük, milyen következményekkel járt az ellenreformáció a pápai kollégiumban. A Kortárs 1972. szeptemberi és októberi számában Moldova Györgynek megjelent egy regénye *Negyven prédikátor* címmel. Ennek a regénynek alcíme: *Kocsi-Csergő Bálint feljegyzései...* Ez a regény a magyar gályarabokról szól, központban Séllyei Istvánnal, a pápai kollégium volt rektor-professzorával, magával Kocsi-Csergő Bálint rektorral, utóbbinak nyomtatásban megje-

lent és azonkívül még kéziratban maradt további följegyzései alapján (*Kösziklán épült vár ostroma, Magyar vértanúk nyomában* stb.). Ez a Kocsi-Csergő Bálint is a pápai Főiskola rektor-professzori állásából hurcoltatott el gályára. Az ősi magyar kollégiumok közül egyedül a pápának jutott az a „kiváltság”, hogy a gályarabságra ítélt közé két rektora is odaszámláltatott. Kocsi-Csergő Bálint nevelésügyi reformjait és tanításait (a családi nevelés fontossága, a nőnevelés problémái, a fegyelmezés kérdései stb.) egyetemes neveléstörténetünk is számontartja, s ma is okulhatna belőlük.

Visszajöttek a gályákról, de a pápai Főiskola sorsa ezzel nem könnyebbedett. Nyomorgattatása a szó szoros értelmében másfél századon át tartott, s 1752-ben az iskola — jogilag nézve puccsszerűen — a városból egyszer s mindenkorra ki is tiltatott. Hogyan tudta a kis létszámú pápai gyülekezet egymaga fönntartani iskoláját, eddig is és ezután is, az a történetíró számára 1973 első napjaiban is, amikor e sorokat írom, megfelfejthetetlen. A gyülekezetet szétverték. Volt esztendő, amikor 600 család kényszerül elhagyni a várost, a támadt úrt idegen népelemek töltik be, kedvezményeket élvezve a földesuraktól, a maradék reformátusság pedig a száműzetés évtizedeiben *Adásztevelen*, egy szomszédos kis faluban tartotta fönna maga külön iskoláját. Erejéhez képest egy abszolút ellenséges hatalmi környezetben. Önként le nem mondva a „főiskoláról”, sőt még a megvesztegetés esz-közzeit is igénybe véve, hogy legalább valamilyen szinten a *jogfolytonosságot* biztosítsa. Aztán jött a Türelmi Rendelet, amikor ez a maradéknyi gyülekezet iskoláját a falusi száműzetésből 1783-ban hazavitte ősi helyére, Pápára. És miközben templomot épített, mert azt is elvették tőle, professzori állásokat fundált, iskola-épületet emelt, amely két emeletével ma is áll (Ókollégium), megszervezte a diákság közéletelmzését, megindította az iskola kifejlesztését, hogy újra *főiskolai* rangra emelje. Példátlan gyorsasággal az 1790-es évek közepére gyakorlatilag ezt a művét is befejezte, pedig segítséget jóformán sehonnan sem kapott. Irigyei viszont már akkor is bőven akadtak. Később melléje állt az egyházkerület, aztán az elemi, a gimnáziumi és a teológiai tagozatok mellé megszervezte a jogakadémiát, később a tanítóképzőt. Közben hozzászelidült a gróf Esterházy-család is, mint pápai földesuraság.

Egyik tagja 1842-ben az Ifjúsági Képzőtársaság örömnepén valódi arany-nyal jutalmazza meg *Petőfi Sándort* egy földesúr-ellenes forradalmi vers(!) elszavalásáért, s utódai is támogatásukkal teszik legalább részben jóvá azokat a károkat, amiket országpusztító elődeik az iskola ellen elkövettek.

A XIX. század utolsó évtizedeiben a nagy többségében katolikus vármegye már egészen komoly segély-összegekkel támogatja a Főiskolát, csakhogy Révkomárom és más dunántúli városok jobb anyagi alapok ígéretével el ne vigyék Pápáról. Az egykori vármegye a pápai nemes urakat bezárva az Esterházy kastélyba, megyegyűlés alkalmával! — onnan ki sem engedte őket addig, amíg az egyházköztséget és iskoláját a legbrutálisabb módon föl nem számolták; a mostani vármegye pedig hatalmas összeget szavaz meg a kollégiumnak, hogy az semmiképpen el ne kerüljön Pápáról. S mikor indítvány hangzik el, hogy csak akkor döntsenek a segély folyósításáról, ha már eldőlt a székhely harc, marad-e a kollégium Pápán, vagy nem, föláll egy öreg törvényhatósági bizottsági tag, *Krisztinkovich Kálmán*, aki neve után ítélve aligha lehetett kálvinista, s kijelenti: semmiképpen sem járul hozzá a halasztáshoz, mert ő már idős ember, márpedig meg akarja érni, hogy a megígért segélyt a pápai öreg kollégium megkapja. Szavai mélyen meghatják a vármegyei gyűlés katolikus tagjait és a segély folyósítását nyomban elrendelik.

Az első világháborúban elvesztek az alapítványok, szinte előlről kellett kezdeni mindent. Az anyagi összeomlástól ekkor a kollégium nagy fia, *Antal Géza* püspök mentette meg, majd újabb tagozatokkal bővült a Kollégium, kereskedelmivel, a Nőnevelő Intézettel, annak tanítóképzőjével, líceumával, polgári iskolájával, sőt népfőiskolával is. Ifjúsága pedig telepesköztséget segít létrehozni a német imperializmus ellen Mosonmagyaróvár mellett: *Rónafőt*.

Visszatérve az 1790-es évekre; amikor az akkori 800 leiket számláló pápai eklézsiának a Türelmi Rendelet után mindent előlről kellett kezdenie, csodálatra méltó áldozatkészségével nemcsak föltámasztotta iskoláját, hanem olyan professzort is biztosított számára, aki tudományos tekintetben és szervező erőben semmi-
ben sem marad a többi történelmi jelentőségű kollégium nagyhírű professzorai mögött. *Mándi Márton István*ról van szó, akinek érdemeit utcanév hirdeti Budapesten is. Személy szerint neki köszönhető az iskola újrafundálása, főiskolai rangra emelése, a tanítás korszerűsítése stb. Az ő nevéhez fűződik, hogy a magyar tuda-

mányokat magyar főiskolán először tanították *magyarul* a „régén döglött” latin nyelv helyett. E kifejezést talán gróf Széchenyi István is tőle kölcsönözte *Hunnia* című művében. Ő tanított először hazai főiskolán és írt könyveket Kant szellemében.

Társa volt *Tóth Ferenc*, a neves egyháztörténész. Neki újra kellett szerveznie az egyházkerületet és az azt alkotó egyházközségeket, meg kellett vívnia a harcot a felekezeti elfogultságokkal, a társadalmi osztályok és rétegek maradiságával, a budai helytartósággal, a bécsi udvarral, de közben kiváló műveket hozott létre, és évekig ellátta a professzori teendőket is.

Hegel szellemében először a pápai főiskola professzora, *Bocsor István* írta meg *Magyarország történetét*, kiterjesztve az ipar történetére is. Természetesen magyar szemmel, a magyarság érdekében írta. Az 1848-as nemzetgyűlésnek képviselője. Az ő emlékét örököltette meg *Kozma Andor* *Karthagói harangok* című költeményében.

Már Petőfi is a „derék” jelzővel illette *Tarczy Lajos* professzort, akit gróf Széchenyi István nem kisebb valakivel szemben választatott be a Magyar Tudományos Akadémiára, mint az állítólag legnagyobb magyar polihisztorral, *Brassai Sámuel* szemben. Meghívta magához Nagycenkre, személyesen mutatta meg neki mintagazdaságát, aztán Tarczy Pápan létesített magánminta gazdaságot, közben megalapította az ország egyik legnevezetesebb *Képzőtársaságát*; onnét indult el Orlay-Petrics Soma, Jókai Mór és Petőfi Sándor, akiknek pápai találkozását a Magyar Irodalomtörténeti Társaság vándorgyűlése örököltette meg 1971 novemberében Pápan.

A Főiskolának volt professzora *Zádor (Stettner) György*, akit 1848-ban az egykori pápai bencés diák, Deák Ferenc azért szólított a felelős magyar kormány mellé, hogy újjászerveze az egész magyar jogrendet. Annak oly sikerrel tett eleget, hogy később a király, Ferencz József sem nélkülözhetette őt a hétszemélyes tábla élén. Az iskolának volt diákja és professzora a hegelianus *Kerkapoly Károly*, a későbbi pénzügyminiszter, *Ballagi Mór*, a sokoldalú tudós, a neves szótárkészítő, *Váli Ferenc*, Jókai sógora, a Főiskola tanítóképzőjének megszervezője és igazgatója, a szegénydiákok fölkarolója, az iskolai szertárak kitűnő szervezője. A Főiskolán tanított *Thury Etele*, az aránylag fiatalon elhalt és termékeny egyháztörténetíró, s az a *Kapossy Lucian* egyetemi magántanár, aki öt év tizeden át végezte munkáját a gimnáziumban lankadatlan szorgalommal és eredménnyel. Nemcsak *Pápa város egyetemes leírása* című monográfia-kötet létrehozása fűződik a nevéhez, nemcsak egy sereg helyi társadalmi és oktatási intézmény életrehívása és fejlesztése — Bocsor István nyomdokain —, még nem is csak a közművelődés iskolán-kívüli szervezetének megteremtése, „Közművelődési Akadémia” (pesti előadókkal), azután az iskolai egyesületi élet (Képzőtársaság, Gyorsírókör) fölvirágoztatása, hanem mindenekelőtt egy olyan nevelői egyéniség megtestesítése, amely valóban párját ritkítja. Közéledik a 70. életévéhez, amikor 1917-ben nyugdíjba megy, de az iskolától nem tud elszakadni, további tíz évig mint helyettes működik.

S hány nevet lehetne még említeni, a 48-at végigharcoló diákból lett igazgatón, *Szilágyi Józseftől* egészen *Faragó Jánosig*, akinek nevéhez a szegények internátusának fölállítása fűződik, s akinél több nincstelen szegény falusi gyereket talán az ország akkori összes igazgatója sem emelt be a gimnáziumokba. Ma már talán humorosnak hat, hogy ez az igazgató hivatali szobájában, a kályha mellett adott székét az iskola egyik pedellusának, akivel az igazgatás minden kérdését megbeszélte. Még azt is, hogy melyik tanártól kell az iskolának megszabadulnia, mert nem üti meg a kívánt mértéket. Pedig maga-magáról is beismerte, hogy nem jó tanár, ugyanakkor nálánál senki többet nem tett azért, hogy az iskolának jól képzett és az iskola hírnevét öregbítő tanárokat szerezzen. Csak néhány név: *Bodor Aladár*, a kiváló költő éppúgy tanított fiatal korában a pápai kollégiumban, mint *Császár Elemér*, a későbbi budapesti egyetemi tanár. *Kerecsényi Dezsőnek*, a kiváló irodalomtörténésznek pápai tanár korában *Faragó János* ösztönzésére adtak franciaországi ösztöndíjat, s hogy nem maradt élete végéig pápai tanár, érthető, mert hiszen méltónak bizonyult a debreceni egyetem katedrájára is. *Faragó* alatt került a kollégiumba *Földy József* a klasszika-filológus, akinek *Hermes himnuszok és egyéb műfordítások* c. könyve és *Görög-magyar szótára* nyomtatásban is megjelent, s kéziratban maradt művei elismertek a szakma mai képviselői előtt is. Ez az iskola adott szinté menedéket az első tanyai népi kollégium, a hódmezővásárhelyi parasztiintézet megalapítójának, *Szathmáry Lajosnak*, amikor helyét változtatni kényszerült.

Az iskolában a század elejétől kezdve a szó legtudományosabb értelmében vett sportoktatás és nevelés folyt. V. Kovács Lajos Jenő torna tanár évtizedei a magyar iskolai sport történetének legfényesebb lapjaira tartoznak. Ezt nemcsak olyan század elejei olimpiai helyezések és világsúcs bizonyítják, mint a Kóczán Móré gyerekvetésben, hanem bármely iskolai sporttörténész is készséggel ismeri el, hogy olyan alapos, tudományos módszerességgel s ugyanakkor gyakorlati eredménnyel nem működött torna tanár az ország egyetlen középiskolájában sem.

A tanárok mindenkor tevékenyen kivették részüket a város és a megye társadalmi, kulturális és közigazgatási életéből is. Szemben például Sárospatakkal, amelynek kollégiumi tanáraitól Trócsányi Zoltán írta meg a Magyar Szemlemben, hogy mily következetesen zárkóztak el a város társadalmi és egyesületi életében való közreműködéstől. (Ez alól talán csak az utolsó másfél évtized kivétel.) Pápan éppen fordítva: a város el sem tudta képzelni a maga életét a Főiskola, a Kollégium professzori kara nélkül.

Sok neves *tanítvány* került ki a kollégium falai közül. Nemcsak Orlayról, Petőfiről és Jókairól van szó. Egyik diákja, Kozma Sándor hirdette ki Bécs népének a pesti forradalom kitörését, március 15-én. Aztán végigküzdötte a szabadságharcot, börtönt ült, majd pedig, mert a tehetsége is arra képesítette, a magyar börtönügy reformátora lett. Nem kevésbé nevezetes az a Kozma Ferenc sem, aki a magyar lötenyésztestet emelte Európában a harmadik helyre, Franciaország és Anglia mellé. S akinek dicsőségét mai napig is hirdeti Kisbér, Bábolna és Mezőhegyes, az általa írt könyvek és természetesen az őt ábrázoló szobrok is. 1843 legendás híru szabadságharcosa, Noszlopi Gáspár szintén a Főiskola növendéke, s harcol a császár ellen egészen a bitófaig. Róla nemrég írt könyvet Kubinyi Ferenc. Kovács József a Kollégium teológiai tagozatán nyert papi oklevelet, mint lelkész csöndben dolgozott Bátorkesziben s ott olyan gyümölcsstelepet létesített, amelynek csodájára jártak Európából, s amelynek eredményeképpen sokszor hívták európai előadó útra. Munkái nyomtatásban is megjelentek, s munkásságáról ezekben az években szaklapjainkban tanulmányok jelentek meg.

Adott ez a Főiskola európai híru tudósokat, nyelvészeket, etnográfusokat, akadémiai tagokat, történészeket. Csak néhány közismert névre utalok: Bél Mátyás, Weszprémi István, Thaly Kálmán, Marczali Henrik, Molnár Aladár, kiváló neveléstörténész, Endrődi Sándor nemcsak kurucdalok szerzője és a korszak idézője, egyéb munkásságát újabban a korábinál sokkal előnyösebben értékelik. Kozma Andort nemcsak a magyar szatirikus irodalom kezdeményezőjeként említik egyre gyakrabban, mint Faust-fordító is úttörő munkát végzett, s egyetlen valamirevaló magyar költői antológiából sem hiányzik. A szépirok közül Beöthy László, a „pesti arszánt” és Eötvös Károlyt nem kell bemutatni, s Lampérth Géza is becsülettel ápolta a történelmi műltát. A Főiskola növendéke az a Kis Dénes, aki 1844-ig értékes népzenei gyűjtést végzett, amire Erdélyi Jánostól kezdve Kodály Zoltánig mindenki elismeréssel figyelt föl. Idevágó kéziratos munkássága az Országos Széchényi Könyvtárban, s a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetében ma is a legbecsebb népzenei forrásgyűjtemények egyike. Meg kell ismételni: 1844 előtről származik a gyűjtése! A kollégiumban tanult a Kalevala-fordító Vikár Béla, aki a világon először gyűjtött fonografon népzeneét. Utána nyomban az Ormánság kiváló kutatójának, az egyke elleni küzdelem egyik legetikusabb harcosának: kákicsi Kis Gézának a nevét kell említeni, akinek Ormánság című hatalmas monográfiája jelentős monumentuma egy csöndben munkálkodó hősie életnek.

Az iskolának sohasem voltak főuri támogatói. Egyszer küldött neki I. Rákóczi György 400 aranyat. De gyűjteményei ma is olyan tekintélyesek, hogy némelyikéről nyomtatott katalógusok számolnak be. Csak egyre utalok, a báró Baldácsy-féle *meisztegyűjteményre*. De intézményei is olyanok voltak, amelyek a maguk korában s a maguk nemében egyedülállóak. Hadd utaljak *internátusára*. Amikor föllállítását meg kellett indokolni, a legfőbb érv az volt, hogy az „úri internátus” Sárospatakon sem vált be, ezért a „szegények internátusát” kell létrehozni, és ezt az internátust a pápai kollégium nemcsak föllállította, hanem megszűnéséig fönn is tartotta. Nem véletlen az, hogy a Gyórfy Kollégium indulásánál a pápai kollégium kitűnően tanult szegénydiákjai bábáskodnak az alapítók között.

A kollégium annak ellenére, hogy sokat szenvedett a felekezeti-politikai dogmatizmustól, falai között sohasem engedett teret faji, felekezeti, társadalmi és politikai elfogultságoknak. Még nevelő testületében is mert alkalmazni más felekezetűeket, amire nézve nem elégséges magyarázat sem az anyagi nyomorúság, sem az ebből fakadó kényszerhelyzet. Az, hogy a helybeli zsidó rabbi tanította a fran-

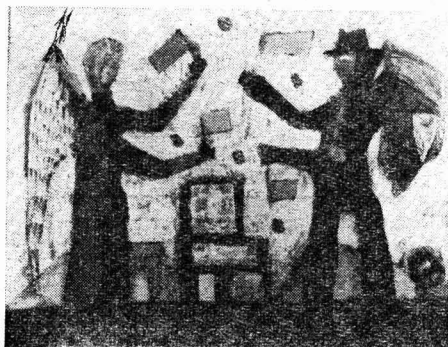
ciát, nem azért történt, mert más nem akadt, mert hiszen akadt, hanem mert Pá-pán akkor ő tudott legjobban franciául. Az ugyancsak zsidó *Herz Dávid* mellett is akadt volna akár akadémista diák is, aki a rajtot tanítja rendkívüli órákon, aminthogy számos ilyen példa található is az iskola történetében; mégis Herz Dávidot alkalmazta megbízott tanárként a Főiskola, mert országos hírvé tehetséges festő volt és pedagógusnak is megfelelő lévén, a hitfelekezeti hovatartozandóság a minőségre érzékeny kollégiumi vezetés számára nem lehetett kizáró ok. És amikor az iskola orvosa, az ugyancsak izraelita *Steiner József* doktor több évtizedes iskolaorvosi működés után nyugalomba vonult, éppen azért tett jelentős alapítványt, hogy hálája töredékét lerója ama Kollégium iránt, amelynek orvosa lehetett, a teológián éppúgy, mint a gimnáziumban és a tanítóképzőben, s amelyben két fia le-érettségizhetett anélkül, hogy emberi méltóságát megalázó gúny tárgya lett volna akárcsak az iskolai tízpercekben is.

De a *római katolikusok* is nagy számmal iratták a kollégiumba fiaikat, noha a helybeli bencés gimnázium rendelkezésükre állt. A lelkek megbékélésének, a közös nagy célok egyesítő hatásának szép példáját adták a helybeli felekezetek 1848 márciusában: a szabadságot közös istentiszteleten köszöntötték a szabad ég alatt, amikor is együtt szolgáltak a katolikus és protestáns lelkészek. Az első világháború idején a pannonhalmi apát engedélyével bencés tanárok tanítottak a református kollégium gimnáziumi tagozatában, és a Főiskola meghívta a bencés tanárokat a maga szeretetvendégségeire, a konviktusra (köztartásra), közülük számosan meg is jelentek ezeken. S ha ez a két világháború között nem ismétlődött is meg, nem a pápai kollégiumban uralkodó ökümenikus szellemen múlt. Bár a „harmadik” fél háttérből folyó uszítása ellenére a két világháború között is megtalálták a találkozás lehetőségeit, nemcsak a titokban egymással mérkőző nyolcadikos „tarokk-csapatok”, megtalálták azokat a cserkészzetben, a sportversenyekben, néha a Képzőtársaságban is. Volt rá eset, amikor a református és a bencés gimnázium érettségizői egymásnak álltak sorfalat az évvégi búcsúzáskor.

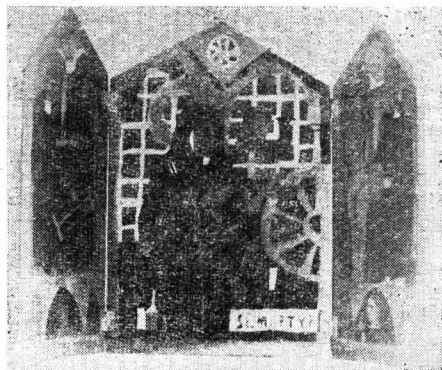
A gimnáziumi létszám legalább egyötödét az *evangélikusok* alkották, noha a közelben a soproni evangélikus líceum jó hírnévnek örvendett. A pápai gimnázium és teológia, valamint a soproni evangélikus líceum és a soproni hittudományi kar között mindig közvetlenek voltak a kapcsolatok. Már a XVIII. század elején, amikor az üldözések ellenére még valahogy tartja magát Pápan a kollégium, alapítvány születik azzal a céllal, hogy segítségével a német szó elsajátítására a kollégiumból ösztöndíjasok mehessenek a soproni scholába. Amikor a Bach-korszakban többször is megvonják a Főiskola tagozatának nyilvánossági jogát, az érettségiző osztályok Sopronba mennek érettségizni. De mentek Győrbe is, ahol viszont katolikus gimnáziumban tették le érettségij vizsgájukat.

A református Főiskola kedvezményeiben is felekezeti különbség nélkül részesültek az arra érdemes más vallású szegény és jótanuló diákok. Hálájuknak számosan megható módon adtak tanújelet felnőtt korukban. |

Még csak annyit, hogy a Főiskola története kéziratban elkészült, és készül az iskola és diákjainak lexikonja is. Ha majd ez napvilágot lát, akkor tudja meg a világ igazán, mit jelentett a magyarság történetében a pápai református Főiskola (Kollégium), milyen körülmények között és kiket adott a nemzetnek.

Kondor Béla: Kompozíció angyallal

Kondor Béla: Kis triptichon